

Conseqüències de la Guerra de Successió a les valls d'Andorra*

JORDI BUYREU JUAN

VALENTÍ GUAL VILA

Universitat de Barcelona

Resum

L'article tracta sobre les conseqüències de la Guerra de Successió a les Valls d'Andorra. Es fa un resum dels episodis bèl·lics per després veure els efectes de la confrontació, ja que la sobirania i la neutralitat de les Valls perillà. Fou el bisbe d'Urgell, Simeón de Guinda y Apeztegui, qui vetllà pels privilegis andorranos.

Les dues principals conseqüències del conflicte foren: en primer lloc, la pressió de les autoritats andorranes sobre el contraban, especialment de tabac. En segon terme, la publicació del *Manual Digest* d'Antoni Fiter, el qual perseguia la recopilació dels arguments jurídics i històrics per tal de justificar la independència de les Valls.

Paraules clau: Guerra de Successió, Andorra, Frontera.

Resumen

El artículo trata sobre las consecuencias de la Guerra de Sucesión en los Valles de Andorra. Se hace un resumen de los episodios bélicos para después constatar los efectos del conflicto, ya que la soberanía y la neutralidad de los Valles estuvieron en peligro. Fue el obispo de Urgel, Simeón de Guinda y Apeztegui, quien veló por los privilegios andorranos.

* Publicació inscrita en els projectes d'investigació *Les corts virregnals al món mediterrani: poder i representació a l'època moderna* (2009 SGR1214) de la Generalitat de Catalunya; i *Instituciones y violencia en las sociedades de la Corona de Aragón en la edad moderna* (HAR 2010-21675/HIST) del Ministerio de Educación y Ciencia.

Las dos principales consecuencias del conflicto fueron: en primer lugar, la presión que las autoridades andorranas ejercieron sobre el contrabando, especialmente de tabaco. En segundo término, la publicación del *Manual Digest* de Antoni Fiter, que perseguía la recopilación de los argumentos jurídicos e históricos para justificar la independencia de los Valles.

Paraules clau: Guerra de Sucesión, Andorra, Frontera.

Abstract

The article is about the consequences of the War of Succession in the Valleys of Andorra. The battles of the war and the effects of them are described: because of them, the sovereignty and the neutrality of Andorra Valleys were in danger. Simeón de Guinda y Apeztegui was the person who ensured Andorran privileges.

The two main consequences of the conflict were: first the pressure of Andorran in smuggling, especially with traffic of snuff. Secondly, the publication of the *Manual Digest* by Antoni Fiter, who went after legal and historical arguments to justify the independence of the Valleys.

Keywords: War of Spanish Succession, Andorra, Border.

1. Introducció

Les Valls d'Andorra han estat al llarg de la història una ubicació geogràfica amb unes característiques polítiques singulars. La signatura entre el comte de Foix i el bisbe d'Urgell dels pariatges (1278-1288), on es reparteixen les atribucions senyorials bàsiques, era relativament habitual en l'època medieval, però el pariatge andorrà ha estat l'únic que ha perdurat fins a l'època contemporània.¹

Els avatars de la història comportaren que durant l'època moderna aquests dos senyors estiguessin directament o indirectament dins d'estructures

1. Susanna VELA, *Andorra entre els segles XII-XV*, a E. Belenguier, dir., S. Vela, coord., *Història d'Andorra*, Edicions 62, Barcelona, 2005, pp. 105-152.

polítics molt més grans, infinitament més influents i alhora antagòniques. D'una banda, el comtat de Foix acabà formant part del regne de Navarra, i a partir de finals del segle XVI quedà incorporat al regne de França. De l'altra, la prerrogativa del Patronat Regi, en poder dels monarques hispànics des dels Reis Catòlics, que els facultava per designar els bisbes, feia que el bisbat d'Urgell quedés controlat indirectament per la monarquia.

A més a més, hem de tenir en compte que els habitants de les Valls d'Andorra, a causa d'unes condicions orogràfiques i climàtiques adverses, aconseguiren dels seus senyors des de l'època medieval un seguit de privilegis per poder comerciar amb les dues vessants dels Pirineus. Aquest fet és fonamental per entendre l'evolució de les Valls durant l'època moderna. Els seus dos consenyors estigueren enfrontats al llarg de tota l'edat moderna, i això provocà que les fronteres entre tots dos regnes romanguessin tancades llargs períodes de temps. Un dels pocs llocs per on podia ser efectiu el comerç en tota la serralada pirinenca era, precisament, Andorra. Tot i que en principi les transaccions només es permetien per al consum propi dels andorrans, la pràctica del contraban fou una font d'ingressos extra per als seus habitants.²

2. La Guerra de Successió a Andorra³

En els inicis del segle XVIII la situació canvià per als andorrans. El que havia de ser un fet positiu –la mort de Carles II sense descendència i

2. Olivier CODINA, «L'economia andorrana moderna (1550-1815)», a Belenguier, dir., Vela, coord., *Història d'Andorra*, pp. 179-215; Olivier CODINA, «L'economia andorrana moderna. El món de l'intercanvi», *Andorra, un profund i llarg viatge*, Andorra, 2009, pp. 253-280; Olivier CODINA, *De fer et de laine. Les vallées andorranes du XVI au XIX siècle*, Saint-Estève, 2005, pp. 235-241; Patrice POUJADE, *Le voisin et le migrant. Hommes et circulations dans les Pyrénées modernes (XVI-XIX siècles)*, Rennes, 2011. De fet, el volum d'intercanvi havia de ser força elevat, ja que en alguns moments el virrei de Catalunya demanava a la cort hispànica que s'anul·lessin els privilegis andorrans. Jordi BUYREU, *Institucions i conflictes a la Catalunya moderna. Entre el greuge i la pragmàtica (1542-1564)*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2005, pp. 428-442.

3. En aquest apartat només es farà un brevíssim resum sobre la qüestió per tal de posar

l'aliança dels dos enemics tradicionals— es convertí en un handicap, ja que era precisament la tensió entre els dos monarques allò que garantia els privilegis de les Valls.

Els andorrans s'adonaren de la nova situació el 1702, quan reberen la missiva corresponent per sufragar una part del donatiu atorgat en Corts al nou monarca Felip V. Si en aquest cas aconseguiren aturar les intencions de la Diputació del General, amb el canvi de conjuntura, a partir de la signatura del pacte de Gènova el 1705, no pogueren quedar-se al marge dels esdeveniments: a la Cort de Barcelona de 1705-1706 juraren com a nou monarca Carles III. De fet estava en joc el manteniment dels seus privilegis i necessitaven que Carles els confirmés tal i com havien fet els seus avantpassats. A més a més hem de tenir en compte que a tota aquella zona pirinenca se seguí ràpidament la tendència de la Seu d'Urgell, on triomfà l'opció austriacista. Els habitants de les Valls es trobaren que el bisbe d'Urgell —del partit filipista— fugí, i es posà al capdavant de la nova situació en Pau de Vilana-Perlas, germà del secretari de l'arxiduc i membre del capítol d'Urgell.

Segons l'òptica del bàndol borbònic —no podem oblidar que un dels dos consenyors de les Valls era Lluís XIV—, els andorrans havien comès un crim de *lesa majestat* en jurar Carles III. Els habitants de les Valls patiren les conseqüències del conflicte tant pel bàndol borbònic com per l'austriacista. Ara bé, hem de saber què va passar perquè els efectes de la Guerra de Successió fossin tan devastadors a la Corona d'Aragó en general i tan innocus a les Valls d'Andorra en concret. Primerament, hem de citar l'esperit negociador i diplomàtic incansable dels representants de les institucions andorranes. Durant el conflicte, la tenacitat fou el comú denominador per aconseguir el manteniment dels privilegis del passat. En segon lloc, també hem de tenir en compte la rapidesa amb què es tornà al

en antecedents el lector. La qüestió s'ha tractat de manera més àmplia a Jordi BUYREU, *Aspectes polítics i socials a l'Andorra de l'època moderna*, a Belenguier; Vela, *Història d'Andorra*, pp. 217-238. Vegeu també de J. Buyreu: *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XVIII*, Govern d'Andorra, Andorra, 2012; «Entre Felipe V y Carlos III: La Guerra de Sucesión en los Valles de Andorra (1700-1720)», *Estudis*, 39 (2013), pp. 173-191.

status quo anterior a la Guerra de Successió quan el regne de França s'integrà a la Quàdruple Aliança en contra de Felip V. La confrontació entre els dos consenyors implicava un plus, en garantir els privilegis i la neutralitat andorranes. Ara bé, tercerament i fonamentalment, hem de considerar la figura del nou bisbe d'Urgell, Simeón de Guinda y Apeztegui. Aquest personatge, filipista i amb una notable influència en el bàndol guanyador, serà clau a l'hora de garantir les reivindicacions andorranes durant els anys posteriors al conflicte.

3. Les conseqüències del conflicte a Andorra

Tal i com hem dit, el nou bisbe –Simeón de Guinda y Apeztegui– és capital per entendre el manteniment de la neutralitat andorrana. Fou nomenat bisbe d'Urgell per Felip V poc després del final de la Guerra de Successió i estigué en el càrrec fins la seva mort, esdevinguda el 1737.⁴

A principis de 1715, el prelat clarificà quina seria la seva estratègia: no estava disposat a perdre ni un punt el poder ni la jurisdicció que tenia sobre les Valls. Ordenà al Consell de la Terra que

[...] para evitar qualesquiera agravios a la dicha soberanía, os mandamos, en nombre de su magestad christianíssima y nuestro, no obedescáis orden alguna que no sea expedida por el rey christianísimo y por nos o por los ministros nombrados de ambos soberanos; y qualesquiera que expediere contra vos el intendente general de Principado de Cathaluña y qualquiera de sus subdelegados, os mandamos no la obedescáis sin dar parte al rey christianísimo y a nos, que somos consoberanos de estos dichos Valles de Andorra [...].⁵

4. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, *Episcopologi de l'església d'Urgell, segles VI-XXI*, Edit. Societat Cultural Urgel·litiana, La Seu d'Urgell, 2002, pp. 94-96. El 19 d'octubre de 1715 jurà el càrrec davant els membres de les institucions andorranes segons «[...] los antecessors senyors bisbes i prínceps han acostumat prestar de observar tots los privilegis, exempcions, usos y consuetuts de ditas Valls [...]», ANA (Arxiu Nacional d'Andorra), ASC (Arxiu de les Set Claus), Doc. 2.102.

5. C. BARAUT, «Un recull de documents andorrans del segle XVIII», *Quaderns d'Estudis Andorrans*, 3 (1978), p. 105.

Aquesta actitud no va ser aïllada ni tampoc va perdre intensitat amb el temps. Així, Simeón de Guinda mantingué la seva posició desafiant davant les novetats fiscals que plantejava la Real Junta de José Patiño. L'estiu de 1715, el bisbe negava que els andorrans haguessin de sufragar el nou impost sobre el paper segellat i ordenava «[...] que por ahora no hay necesidad de hacer cosa alguna más que el no darse por entendido de lo que pretende introducir en ese Valle, en lo que mira al papel sellado [...]». ⁶

El bisbe començà a dibuixar l'estratègia que es confirmà en el futur. L'abril de 1716, amb la idea que les Valls no fossin un focus de problemes i passessin així el més desapercebudes possibles, ordenà que es vigilessin les fronteres per impedir que els sospitosos de delictes poguessin anar d'Espanya a França o viceversa. ⁷ Vista la pressió que arribà des d'Espanya i la defensa que el bisbe feia dels privilegis andorrans, sembla que als habitants de les Valls no els quedà més remei que seguir el rumb que marcà Guinda. ⁸

L'episodi de 1719 encara reforçà més la figura del bisbe, però en aquest cas respecte els interessos de Felip V. La nova conjuntura internacional, a causa de les reivindicacions del monarca hispànic, portà a la formació de la Quàdruple Aliança a partir de 1718 i així França esdevenia enemiga del sobirà peninsular. L'any 1719 esclatà el conflicte a la frontera pirinenca, féu reaparèixer en bona part del territori català simpatitzants de l'antiga causa austriacista i generà un clima de guerra civil. ⁹ Les tropes franceses ocuparen la Seu d'Urgell, entre d'altres indrets, i això implicà que es restablís el règim institucional anterior al Decret de Nova Planta. Sembla ser que abans de l'entrada de l'exèrcit francès hi hagué nombroses reunions

6. *Ibidem*, pp. 106-107.

7. *Ibidem*, p. 107.

8. ANA, ASC, Doc. 1.285.

9. J. MERCADER, *Els capitans generals (segle XVIII)*, Barcelona, 1963, pp. 71-85; J. ALBAREDA, «Represión y disidencia en la Cataluña borbónica (1714-1725)», a A. Mestre; E. Giménez, coords., *Disidencias y exilios en la España Moderna*, Alacant, 1997, 2 vols.,

de conspiració entre alguns membres de la societat urgellenca, algunes de les quals se celebraren a les Valls per tal d'evitar les mirades indiscretes de les autoritats borbòniques.¹⁰

Una vegada restablert el control per part de les autoritats filipistes i fetes les indagacions corresponents, es constata d'una banda la relació d'algunes personalitats andorranes amb els moviments pro austriacistes de la Seu d'Urgell i de l'altra el perill que suposa per a les Valls aquests vincles amb l'austriacisme.¹¹ Esperem aprofundir una mica més en aquesta qüestió, ja que a hores d'ara no sabem quines varen ser les maniobres del bisbe en tot aquell episodi, però Guinda tornà a moure fitxa. El principal delator de tots aquests moviments anti-borbònics fou el subdelegat de la Superintendència a la Seu d'Urgell, Rafael de Cruïlles, i aquest personatge serà nomenat jutge ordinari de les Valls per ordre episcopal.¹²

En aquests moments Simeón de Guinda passà a ser imprescindible per a les autoritats borbòniques, ja que garantia que no es tornés a conspirar contra interessos filipistes a Andorra. Al monarca hispànic només li quedà aquesta solució, ja que l'opció d'annexionar-se les Valls –si és que si li va passar pel cap mentre els dos consenyors estaven en el mateix bàndol– quedà fora de tota possibilitat. Lluís XV en aquella conjuntura d'enfrontament no li permetria mai.

Vol. II, pp. 543-555; E. GIMÉNEZ, «'Contener con más autoridad y fuerza.' La repressió de l'austriacisme als territoris de la Corona d'Aragó (1707-1725)», dins de J. Albareda, ed., *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, 2001, pp. 221-238; IDEM, «La postguerra oblidada de Catalunya. La Quàdruple Aliança davant el revisionisme d'Utrecht (1719-1720)», *Afers, fulls de recerca i pensament*, 52 (2005), pp. 623-649.

10. J.M. TORRAS, «Un municipi català entre la Guerra de Successió i la invasió aliada de 1719. Estructura social i grups dirigents a la Seu d'Urgell», *Recerques*, 9 (1979), pp. 29-56; BUYREU, «Entre Felipe V», pp. 173-191.

11. Un dels personatges que facilità les reunions fou ni més ni menys que Joan Antoni Torres, el síndic del Consell de la Terra, que estigué al capdavant de totes les negociacions que protagonitzaren els andorranos durant el primer terç del segle XVIII. BUYREU, «Entre Felipe V».

12. Hi havia un jutge a les Valls i era nomenat alternativament per un dels dos

El bisbe també passà a ser imprescindible per als andorrans, neutralitzant així els entrebancs que poguessin venir de les Valls cap a Felip V.¹³ Les autoritats espanyoles pressionaren fortament les autoritats andorranes perquè després de 1720 entreguessin els fugits que havien trobat aixopluc a les Valls.¹⁴ En aquest context, i per tal d'aconseguir els seus objectius, les tropes espanyoles posaven moltes traves als fluxos comercials amb la Seu d'Urgell i davant aquesta pràctica il·legal hagué d'intercedir el bisbe.¹⁵

En tot aquest seguit de circumstàncies certament polièdriques, Guinda es consolidà com la peça clau per tal de trobar una solució paccionada entre totes les parts. D'una banda, l'administració borbònica volia acabar d'una vegada amb el greuge que havia suposat històricament el contraban i intentà eradicar o desdibuixar els privilegis dels habitants de les Valls. De l'altra, els andorrans lluitaren amb totes les seves armes perquè això no fos així. Perdre els privilegis comercials volia dir, a mitjà i llarg termini, perdre la seva sobirania. Serà, doncs, l'acció episcopal la que trobarà aparentment el terme mig en aquestes forces enfrontades: intentarà garantir a l'administració filipista el control sobre el contraban a les Valls, especialment sobre el tabac, i alhora afavorirà amb aquesta excusa els posicionaments andorrans del manteniment dels privilegis. Aquest procés s'anirà gestant durant la dècada dels anys vint del segle XVIII.

Podem observar com ja el 1722, i iniciant l'operativa que acabem d'explicar, el bisbe mostrà la seva alegria públicament pel fet que els andorrans haguessin ajudat en la detenció d'uns contrabandistes al Serrat.¹⁶ Tot i així segurament el tràfic il·legal de mercaderies devia ser notable, car

consenyors. A. FITER, *Manual Digest de las Valls neutras de Andorra*, Andorra la Vella, 1748, Llibre 2, capítol IV, p. 179.

13. Recordem en tot això que la pau entre l'emperador Carles VI i Felip V no se signà fins el 1725 a Viena.

14. ANA, ASC, Doc. 1.307.

15. ANA, ASC, Doc. 1.300.

16. ANA, ASC, Doc. 1.366.

el 1728 les autoritats espanyoles informaven des de Barcelona de «... los grandes perjuizios que de continuarse (el contraban) se siguen a la real hazienda pues se hace reparable la fazilidad con que pueden fraudarla los naturales de dicha Valle [...] me ha parezido dar orden a vuestra merced escriba al administrador de la Seo de Urgel y a los demás que se nezesitare mandándoles que en adelante cobren de dichos naturales de Andorra los derechos de entrada de todo género de ganados y el de 10 por 100 en la misma conformidad que lo executa en los que introducen los estrangeros y naturales de Cataluña».¹⁷ Això significava acabar amb els avantatges comercials que tenien els habitants de les Valls i implicava un greuge per a la seva manutenció, ja que les dificultats d'avituallament eren més que manifestes. Però, a més a més, suposava que perillaven els fluxos comercials regulars i que ultrapassaven les seves necessitats diàries, car les autoritats espanyoles pretenien augmentar els controls i els aranzels.

És evident que els andorrans –i per extensió el bisbe– veien aquesta qüestió d'una altra manera. Fou novament Simeón de Guinda qui tornà a moure fitxa el mateix 1728 «... porque la abolición de los privilegios de Cataluña no tiene conexión alguna con los concedidos a la Valle por los reyes católicos...» i estava disposat a parlar amb el capità general de Catalunya, que en aquell moment era el marquès de Risbourg,¹⁸ alhora que confessava que «...la dependencia de la Valle se encamina muy mal...»¹⁹. A principis de 1729 la situació es va anar complicant paulatinament, ja que l'intendent de Catalunya, Antonio Sartine, concedí només algunes de les pretensions dels andorrans: les que se centraven sobre els productes

17. ANA, ASC, Doc. 4.495.

18. MERCADER, *Els capitans generals*, pp. 93-99. Nomenat el 1724, jurà el càrrec el 1725. Estigué fins el 1735 al capdavant de la capitania general de Catalunya. Sebastià SOLÉ, *El gobierno del Principado de Cataluña por el Capitán General y la Real Audiencia –el Real Acuerdo– bajo el régimen de Nueva Planta (1716-1808). Una aportación al estudio del procedimiento gubernativo a finales del Antiguo Régimen*, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 2008, pp. 814-815.

19. ANA, ASC, Doc. 1.479.

de primera necessitat que entraven a les Valls provinents de Catalunya. La resta, que era el més important per a les necessitats comercials andorranes, quedaven anul·lades o pendents de resolució judicial.²⁰

Les passes immediates van ser primordials en tota aquesta qüestió. A finals de febrer de 1729 les institucions andorranes es prepararen per presentar totes les proves i al·legacions possibles i així defensar judicialment les seves llibertats. En aquella situació sorgiren notables dificultats, com per exemple la pèrdua de documentació o les mancances arxivístiques, que podien posar en perill l'argumentació jurídica.²¹ Tot i així l'actitud del bisbe no defallí. El mes de març d'aquell mateix any comunicava que les negociacions amb l'intendent anaven per bon camí, sempre i quan es garantís l'increment del control sobre el frau comercial a la frontera.²²

Finalment, l'abril de 1729 s'inicià la causa judicial entre la Intendència General de Catalunya i les Valls d'Andorra, la resolució de la qual es féu esperar més de dos anys fins que es publicà el maig de 1731. Afavoria les pretensions andorranes:

... la libertad de entrar a este Principado todas las mercaderías y géneros procedentes de dicha Valle sin pagar los reales derechos de entradas y de introducir dentro la misma Valle todos los víveres y géneros que extrageren de este Principado para su preciso uzo y manutención, sin pagar por ellos derechos alguno de salida, sí solamente de aquellos géneros, frutos y mercaderías que sacaren del Principado extra de los precisos a su sustento para introducir a los dominios de Francia, en cuyo caso deberán pagar los derechos de salida como también los de entrada correspondientes a los géneros y mercaderías que introduxeren desde Francia a esta provincia por la mencionada Valle...²³

20. ANA, ASC, Doc. 1.571.

21. ANA, ASC, Doc. 1536. Possiblement aquesta pèrdua de documentació és la que generà l'afirmació que podem trobar a l'*Episcopologi* quan es diu: «...la seva preocupació [del bisbe] perquè es guardessin ben ordenats els documents». BARAUT, CASTELLS, MARQUÈS, MOLINÉ, *Episcopologi de l'església d'Urgell*, p. 96.

22. ANA, ASC, Doc. 1.568.

23. ANA, ASC, Docs. 1.661 i 1.755.

Alhora però, s'establí un increment dels controls per tal de combatre el frau.

Aquest desenllaç judicial confirmà la victòria de les tesis de Simeón de Guinda des de 1714. Així doncs, tal i com ordenà el bisbe a l'inici de tot el procés, es mantingueren els privilegis de les Valls. Però la contrapartida, tal i com també plantejà el bisbe, fou l'autocontrol del contraban. I aquest fet el podem focalitzar en la lluita contra la plantació i comercialització del tabac.²⁴

Abans d'avançar en aquesta temàtica, hem d'explicar que el volum comercialitzat de tabac plantat a les Valls fou molt petit respecte al contraban que s'hi realitzava.²⁵ De fet, el Pirineu va ser una gran zona de pas per introduir tabac a la península a causa, entre d'altres raons, de ser terra fronterera. Arribava a la zona del Rosselló provinent fonamentalment dels centres de redistribució lliure de tabac del Mediterrani, com era el cas de Gènova, i posteriorment mitjançant les rutes pirinenques –entre les quals hi havia les d'Andorra– s'introduïa a la península ibèrica.²⁶

A partir de 1731 el Consell de la Terra intensificà la lluita contra el conreu i tràfic de tabac amb la publicació de diverses crides, que no foren massa eficaces.²⁸ De fet, fins i tot resultaren contraproductes, ja que esclatà una revolta popular contra aquestes mesures ordenades pel bisbe. El pro-

24. La fiscalitat sobre el tabac s'introduí a la Corona d'Aragó després de la Guerra de Successió. R. ESCOBEDO, «La expansión geográfica de la renta del tabaco», *Estudis*, 33 (2007), pp. 193-224.

25. CODINA, «L'economia andorrana», pp. 212-215; IDEM, «L'economia andorrana moderna», pp. 274-275.

26. R. ESCOBEDO, «El contrabando transpirenaico y el monopolio de tabacos español durante el siglo XVIII», a J.-M. Minovez, P. Poujade, eds., *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées (XIIIe - XIXe siècle)* 7è Curs d'Història d'Andorra, 2 vols., Col·loqui Internacional d'Andorra, CNRS-Université de Toulouse-Le Mirail, Toulouse, 2003, I, pp. 119-132.

27. ANA, ASC, Llibre de Resolucions, fols. 237r-238r.

28. D. MAS, «La repressió del cultiu i contraban de tabac al segle XVIII», *Butlletí del Comitè Andorrà de Ciències Històriques*, 1 (1986), pp. 142-143.

blema seguí, ja que notícies sobre el contraban de tabac n'aparegueren durant tot el segle.²⁹ La pressió augmenta a mesura que avancem en el segle XVIII. Així doncs, el 1739 a causa de la pressió de les autoritats espanyoles, el Consell de la Terra es tornà a pronunciar contra el contraban de tabac i va esmentar explícitament que hi actuava com a compensació del manteniment dels privilegis, seguint el patró acordat i que ja hem descrit.³⁰ El seguit de mesures no tingueren massa èxit, ja que el 1765 la mateixa institució seguí prohibint el conreu i comerç del tabac³¹ i ho continuà fent dos anys després.³² Per a la dècada dels vuitanta encara tenim informació sobre la mateixa qüestió, i les institucions andorranes continuen reprimint sense èxit el conreu i contraban de tabac.³³

La pressió sobre el tabac generà altres efectes col·laterals. L'augment dels controls comportà, d'una banda, i de forma indirecta, la localització de soldats desertors tant d'Espanya com de França i creà de vegades situacions atípiques. Per exemple, quan el bisbe acceptà la presència d'estipendiàries espanyols a les Valls per augmentar el control i alhora millorar les relacions amb les autoritats espanyoles tal i com havia acordat la justícia.³⁴

D'altra banda, s'inicià la persecució de contrabandistes. La informació amb les autoritats espanyoles generà la recerca de persones concretes i la necessitat d'evitar la presència d'individus sense un *modus vivendi* clar a les Valls. Així doncs per exemple l'any 1739 el Consell de la Terra ordenà que

29. *Ibidem*, pp. 141-152.

30. ANA, ASC, Llibre de Resolucions, fol. 273.

31. ANA, Fons Casa Bonavida (FCB) 98, fol. 1.

32. ANA, FCB 98, fols. 1v-2v.

33. ANA, ASC, Docs. 1.837 i 1.848.

34. El 1733 les autoritats franceses interposen una queixa a causa de la presència de tropes espanyoles a les Valls, on hi són per tal del control dels desertors, però trenquen la neutralitat andorrana. ANA, ASC, Doc. 1714. Tres anys després hi ha un acord amb les autoritats andorranes perquè el control s'estengui als soldats desertors francesos. Archives Départementales des Pyrénées Orientales (ADPO) C 761, fol. 107.

... ningun natural de esta Vall puga admétrer en ses casas o cuberts, ni véndrer ni donar pa, ni vi, ni altre qualsevol altre manteniment als tres dalt referits Joan Marfany, dit Jan Andriu, Miquel de Miguel y el fill del batlle de Ancerall, per ser perniciosos ab son injust comers a la conservació de las franquesas y privilegis de la Vall y desfraudadors de las rendes de sa magestat catòlica...³⁵

Les institucions andorranes, durant l'últim quart del segle XVIII, ordenaren l'expulsió de tots els estrangers de les Valls, ja que era una forma d'evitar el contraban.³⁶

La segona conseqüència sorgida de la resolució judicial de 1731 fou l'aparició del *Manual Digest de les Valls neutres d'Andorra*, el 1748. Aquesta obra recopilatòria escrita per Antoni Fiter i Rossell parla, tal i com indica el seu subtítol, *de sa Antiquitat, Govern y Religió de sos Privilegis, Usos, Preheminèncias y Prerrogativas*. Antoni Fiter i Rossell (1706-1748), membre d'una de les famílies influents d'Andorra, fou espectador de tot el procés polític i judicial que hem narrat. Des del 1737 i fins al final de la seva vida assolí el càrrec de veguer episcopal, amb el qual, per exemple, el veiem obrint Corts a les Valls l'any 1741.³⁷ Molt probablement se li encarregà la redacció del *Manual Digest* l'any 1746, coincidint amb l'adveniment de Ferran VI al tron espanyol.³⁸

La intencionalitat del *Manual Digest* és analitzar i explicar la neutralitat andorrana al llarg dels segles i, a causa de tots els problemes que hem vist, ordenar les bases jurídiques per mantenir-la en el futur. També hi ha al darrera la pretensió de solucionar els problemes arxivístics que hem comprovat durant tot el procés.³⁹ És precisament amb

35. ANA, ASC, Llibre de Resolucions, fol. 273.

36. ANA, ASC, Doc. 1.824.

37. ANA, Llibre de Resolucions, fol. 288v-290r.

38. Francesc RODRÍGUEZ ROSSA, «El patrici Anton Fiter i Rossell», dins de *Manual Digest. 250è aniversari*, Ministeri de Turisme i Cultura, Andorra, 1998.

39. David MAS CANALÍS, «L'Andorra del Manual Digest», a *Manual Digest. 250è aniversari*.

la idea d'aconseguir aquests objectius que Antoni Fiter recollí documentació dins i fora de les Valls per tal d'avançar en la redacció de la seva obra. Així tenim, per exemple, la còpia que ordenà fer el 1747 al secretari del Sant Ofici de la Inquisició de Catalunya sobre una concòrdia establerta l'any 1595 entre un visitador de la Inquisició i el Consell de la Terra.⁴⁰

Ara bé, la pressió sobre les Valls d'Andorra per part de la monarquia espanyola no acabà amb la resolució judicial de 1731. Fins aquest moment, el bisbe havia tingut un paper preeminent en la defensa dels privilegis andorrans. Però la nova dinastia borbònica reestructurà l'administració de la monarquia amb una clara tendència centralitzadora,⁴¹ que es portà a terme de forma contundent en els territoris de la Corona d'Aragó després de la Guerra de Successió amb el Decret de Nova Planta. Aquesta propensió centralitzadora també es dirigí sobre l'Església, ja que es potencià el regalisme per tal d'exercir-ne el control.

És veritat que la pèrdua sostinguda del poder de Roma és palesa des de l'època baix-medieval en benefici de la persona del monarca. Això es fa evident a la monarquia hispànica a principis de l'època moderna amb el Patronat Regi, tal i com hem esmentat a l'inici de l'article, però a mitjan segle XVIII el control de la prerrogativa encara serà més evident després de la signatura del concordat amb la Santa Seu l'any 1753, amb la concessió per part del Sant Pare del Reial Patronat Universal.⁴² Alhora però, també hem de dir que es difon per Europa el corrent doctrinal anomenat episcopalisme que pretenia l'augment de poder per part dels bisbes i que volia allunyar-se així de la seva relació de dependència del monarca o del Sant Pare. Aquest plantejament és força estès entre l'episcopat hispànic.⁴³

40. ANA, ASC, Doc. 1.701.

41. José Antonio ESCUDERO, *Administración y Estado en la España moderna*, Junta de Castilla y León, Valladolid, 1999, pp. 135-203.

42. Antonio CARRASCO RODRÍGUEZ, «Cataluña y el Real Patronato en el siglo XVIII», *Manuscr. Revista d'història moderna*, 20 (2002), pp. 61-70.

43. Joan BADA I ELIAS, «Les relacions entre els bisbes i l'Estat a la Catalunya de la Il·lustració», *Manuscr. Revista d'història moderna*, 20 (2002), pp. 71-89.

És en aquest context regalista que hem de situar un intent d'afebliment de la jurisdicció del bisbe d'Urgell a les Valls per tal d'intentar que passés a mans del monarca. Així doncs, a principis de 1775, el bisbe, Joaquín de Santiyán i Valdivieso, demanà al Consell General de les Valls un seguit d'informació sobre la jurisdicció i les institucions andorranes.⁴⁴ La petició fou abordada pels integrants del Consell de la Terra el maig del mateix 1775.⁴⁵ Durant aquests anys Pedro Díaz de Valdés, que havia tingut diversos càrrecs en el bisbat d'Urgell i que finalment acabaria essent bisbe de Barcelona, redactà un document que envià el 1780 a Pedro Rodríguez de Campomanes, a la cort. Aquest text segueix les pretensions regalistes, ja que «... siempre me inclinaron a opinar que la soberanía de Andorra pertenece al rey de España como porción de el condado de Urgel...». La idea era rebaixar els poders del bisbe car «... Convendría tal vez dar un equivalente al obispo y dexarle la posesión de sus diezmos, pasando todo lo demás a mano de el rey...».⁴⁶

De fet els bisbes en aquells moments se'ls podia considerar gairebé com uns funcionaris més, que depenien del Supremo Consejo de Castilla i com a tals, els que ja ho eren o els que aspiraven a ser-ho, acabaven seguint les instruccions i els dictats que sortien de la cort.⁴⁷ Ara bé, en aquest mateix context, en Joaquín de Santiyán y Valdivieso respongué el 1779 –essent ja arquebisbe de Tarragona– a una sol·licitud d'informació que venia del Consell de Castella respecte a aquesta situació «...Formamos el concepto de que todas estas reflexiones apoyadas con los documentos authénticos que presentamos seran suficientes para conservar en los prelados de Urgel el titulo de príncipes que tan onrosamente poseen...».⁴⁸

44. ANA, ASC, Doc. 1.774.

45. ANA, FCB, Doc. 86.

46. Joan BADA I ELIAS, «El principat episcopal d'Andorra qüestionat a finals del segle XVIII», *Pedralbes*, 3 (1983), pp. 227-251.

47. BADA I ELIAS, «Les relacions entre els bisbes», p. 83.

48. Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, Fons Mercadé, any 1779.

A tall de conclusió, tot esperant un estudi més aprofundit que preparem sobre aquestes qüestions, sembla ser que a finals del segle XVIII ens trobem una situació molt similar a com va començar la centúria: el bisbe defensa la seva jurisdicció sobre les Valls i, per tant, de forma indirecta, protegeix els privilegis andorrans de les pretensions espanyoles.